
ŻYCIE NAUKOWE

Anna Włoch

*Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Kielcach
ORCID: 0000-0002-5286-8464*

BHW 40/2019

ISSN 1233-2224

DOI: 10.14746/bhw.2019.40.13

Justyna Wojniak

*Instytut Pedagogiki Przedszkolnej i Szkolnej
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Kielcach
ORCID: 0000-0002-6158-1115*

Sprawozdanie z Konferencji Naukowej w stulecie Sejmu Nauczycielskiego (1919–2019) pt. „Przemiany szkoły polskiej XVIII–XXI wieku”, Kraków, 1–2 kwietnia 2019 roku

W kwietniu 2019 r. minęło 100 lat od obrad Sejmu Nauczycielskiego, który to był pierwszym ogólnokrajowym zjazdem nauczycieli oraz działaczy oświatowych po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Niewątpliwie Sejm Nauczycielski odegrał istotną rolę w kształtowaniu się systemu edukacyjnego II RP. Dla upamiętnienia tego wydarzenia Katedra Historii Oświaty i Wychowania Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej we współpracy z Towarzystwem Historii Edukacji oraz Zespołem Historii Wychowania przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN zorganizowały Konferencję Naukową, której myśl przewodnia dotyczyła przemian szkoły polskiej od XVIII do XXI w. Konferencja odbyła się w dniach 1–2 kwietnia 2019 r. w Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. Obrady konferencji odbywały się pod honorowym patronatem Prezydenta Miasta Krakowa prof. dr. hab. Jacka Majchrowskiego oraz J.M. Rektora Uniwersytetu Pedagogicznego prof. dr. hab. Kazimierza Karolczaka.

W imieniu organizatorów uczestników konferencji, reprezentujących 21 ośrodków naukowych, przywitała dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP, kierownik Katedry Historii Oświaty i Wychowania. Rektor Uniwersytetu Pedagogicznego prof. dr hab. Kazimierz Karolczak dokonał uroczystego otwarcia konferencji oraz wygłosił referat wprowadzający,

którego celem było przypomnienie głównych problemów oświatowych, z jakimi musiała się zmierzyć II RP po odzyskaniu niepodległości.

Obrady konferencji trwały dwa dni, w pierwszym dniu odbyły się trzy sesje plenarne, natomiast drugiego dnia, po sesji plenarnej uczestnicy obradowali w czterech sekcjach tematycznych. W konferencji wzięli udział pracownicy naukowcy m.in. z takich ośrodków, jak: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Rzeszowski, Akademia Ignatianum w Krakowie, Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie.

W pierwszym dniu obrad konferencji odbyły się trzy sesje plenarne. Obrady w pierwszej sesji poprowadziły prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz – przewodnicząca Zespołu Historii Wychowania przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN oraz prof. dr hab. Dorota Żołądź-Strzelczyk – przewodnicząca Towarzystwa Historii Edukacji. Pierwszy referat pt. *Sejm Nauczycielski u progu budowy podstaw systemu edukacji narodowej w Drugiej Rzeczypospolitej*, autorstwa prof. dr hab. Wiesława Jamrożka odczytała dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP. Celem referatu było przypomnienie roli, jaką odegrał Sejm Nauczycielski w procesie tworzenia podstaw systemu oświaty w II RP. Poruszono w nim kwestie związane z samymi obradami Sejmu Nauczycielskiego, które to obejmowały takie zagadnienia, jak: wychowanie przedszkolne, szkolnictwo elementarne, średnie, zawodowe, pragmatykę nauczycielską i kształcenie nauczycieli, edukację zdrowotną i higienę szkolną oraz oświatę dorosłych. Szczególną uwagę zwrócono jednak na problem narodowego charakteru systemu edukacji w II RP.

Drugi referat wygłosiła prof. dr hab. Stefania Walasek, która skoncentrowała się na zaprezentowaniu postanowień Sejmu Nauczycielskiego oraz ich realizacji w zakresie organizacji szkolnictwa powszechnego na przykładzie województwa nowogrodzkiego. W wystąpieniu tym zwrócono uwagę na utrudnienia organizacyjne i finansowe, które wpływały znacząco na wdrażanie postanowień Sejmu Nauczycielskiego.

W kolejnym referacie prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak poruszyła kwestię edukacji dorosłych w postanowieniach Sejmu Nauczycielskiego (tytuł referatu: *Sejm Nauczycielski 1919 r. wobec oświaty dorosłych. Zamierzenia i ich realizacja w okresie międzywojennym*). Autorka ukazała ogromne zróżnicowanie społeczeństwa polskiego pod względem wykształcenia, po odzyskaniu niepodległości. Delegaci na Sejm Nauczycielski opowiedzieli się za stopniowym eliminowaniem zjawiska analfabetyzmu, również przez wspieranie rozwoju czytelnictwa, ale także uświadamianie narodowe i obywatelskie dorosłych. Za realizację tych zadań miała odpowiadać oświata pozaszkolna.

Ostatni referat w pierwszej sesji plenarnej wygłosiła prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz. W swoim wystąpieniu zatytułowanym: *Stowarzyszenie Grona Nauczycielskiego Uniwersytetu Stefana Batorego – cele i program działania*, referentka zaprezentowała specyfikę działalności tego stowarzyszenia. Szczególną uwagę zwróciła na główne cele

działalności Stowarzyszenia Grona Nauczycielskiego Uniwersytetu w Wilnie, takie jak m. in. wspieranie inicjatyw wydawniczych oraz wspieranie instytucjonalizacji nauki. Niemniej ważnym celem tego stowarzyszenia było również przygotowywanie memoriałów, które prezentowały opinie odnośnie co do inicjatyw ustawodawczych w sektorze edukacji.

W drugiej sesji plenarnej, którą poprowadziła prof. dr hab. Stefania Walasek wygłoszono pięć referatów. Dr Jan Ryś zaprezentował referat pt. *Pokłosie Sejmu Nauczycielskiego w ówczesnej prasie pedagogicznej*. Celem wystąpienia było ukazanie, jaki oddźwięk miały obrady Sejmu Nauczycielskiego w ówczesnej prasie pedagogicznej. Dzięki analizie treści zawartych w piętnastu różnych czasopismach pedagogicznych z 1919 r., można było wysnuć wnioski, jaki był społeczny odbiór obrad Sejmu Nauczycielskiego w poszczególnych kręgach społecznych. Poddane analizie czasopisma pedagogiczne można było sklasyfikować na dwa główne nurty, reprezentujące odmienną frakcję polityczną: nurt lewicujący (umownie nazwany demokratycznym) oraz nurt zachowawczy (nazwany konserwatywnym). Artykuły zamieszczone w prasie lewicującej generalnie podkreślały sukces obrad Sejmu Nauczycielskiego, podczas gdy publikacje w czasopismach konserwatywnych odnosiły się do nich bardzo krytycznie, niejednokrotnie przejawiając rzeczywisty odbiór społeczny tych obrad.

W drugim wystąpieniu dr hab. Barbara Kalinowska-Witek, prof. UMCS omówiła najważniejsze zjazdy i kongresy nauczycielskie, jakie odbyły się w okresie międzywojennym w Polsce. Autorka wystąpienia zwróciła uwagę na fakt, że tego typu inicjatywy podejmowano jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości. Nadrzędnym celem takich zjazdów było wówczas konsolidowanie środowiska nauczycielskiego. Z kolei organizowane w latach 20. i 30. XX w. zjazdy pedagogiczne skupiały się przede wszystkim na dyskusji nad koncepcjami wychowania państwowego i obywatelskiego, a także wychowania dla demokracji. Zarówno kongresy, jak i zjazdy nauczycielskie w II RP dawały nauczycielom możliwość wpływu na kierunki rozwoju polityki oświatowej.

Kolejny referat wygłosiła prof. dr hab. Bożena Muchacka, która przybliżyła uczestnikom konferencji problemy współczesnego kształcenia nauczycieli. Referentka zwróciła uwagę na takie kwestie, jak problem reform Procesu Bolońskiego i podziału studiów nauczycielskich na dwa cykle, w konsekwencji których mamy do czynienia przede wszystkim ze spadkiem jakości kształcenia, ale także konieczność dostosowania systemu kształcenia nauczycieli do nowej zmieniającej się rzeczywistości społecznej. Aktualnym wyzwaniem w procesie kształcenia nauczycieli jest przygotowanie nauczyciela – refleksyjnego praktyka, który będzie potrafił łączyć wiedzę techniczną, instrumentalną z wiedzą moralno-praktyczną. W ostatniej części wystąpienia zaprezentowano nowy projekt kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w ramach jednolitych, pięcioletnich studiów.

Problematyce edukacji medialnej w ujęciu historycznym poświęcony został referat dr. hab. inż. Janusza Morbitzera, prof. AWSB. W swoim wystąpieniu referent zaprezentował rozwój edukacji medialnej, rozumianej jako element rozwoju ludzkości. Autor wy-

stąpienia podkreślił, że edukacja medialna powinna być traktowana jako sztuka mądrego korzystania ze współczesnych mediów, przy uwzględnieniu nie tylko aspektów technologicznych, ale również i celów kulturowych.

W ostatnim wystąpieniu dr hab. Józef Brynkus, prof. UP zaprezentował działalność Sejmowej Komisji Edukacji Narodowej po 1989 r. Relacjonując działalność tej komisji, autor podkreślił jej znaczenie polityczne oraz wskazał na główne zagadnienia merytoryczne, jakie były przedmiotem dyskusji. Sejmowa Komisja Edukacji Narodowej bardzo często opiniowała decyzje ministrów edukacji, stąd też jej wpływ na rozwój systemu edukacji po 1989 r. był bardzo istotny.

Obrady w III sesji plenarnej poprowadził dr hab. Jan Krukowski, prof. MWSE w Tarnowie. Pierwszy referat wygłosił prof. dr hab. Andrzej Meissner, który zaprezentował koncepcję reform szkolnictwa autorstwa Juliana Zubczewskiego z 1918 r. Julian Zubczewski był nauczycielem i wykładowcą w zakładach kształcących nauczycieli na terenie Galicji, a jako uczestnik zjazdów nauczycielskich zapisał się jako autor koncepcji reform w zakresie przygotowania zawodowego nauczycieli. Na uwagę zasługuje fakt, iż Zubczewski opowiadał się za organizacją kształcenia nauczycieli w ramach pięcioletnich studiów wyższych, na podbudowie szkoły średniej, co w owych czasach było bardzo nowatorską propozycją. Wizja reform Zubczewskiego, wpisująca się w idee Nowego Wychowania niestety nie została dostrzeżona w dwudziestoleciu międzywojennym.

Kolejny referat wygłosiła dr hab. Iwonna Michalska, prof. UŁ: *W oczekiwaniu na niepodległość. Stanowisko „Szkoły Polskiej” (1916–1918) wobec edukacji narodowej*. Autorka dokonała przeglądu artykułów, publikowanych na łamach tego czasopisma, koncentrujących się na problematyce wychowania ideowego i moralnego, jak również kwestii szkolnictwa ludowego i nowej wizji nauczyciela. „Szkoła Polska” podkreślała konieczność zachowania tradycji pedagogicznej w Polsce, ale przy wykorzystaniu dorobku pedagogiki zachodniej.

W referacie zatytułowanym *O potrzebie kształcenia technicznego w odbudowie niepodległej Polski w przekazie „Przeglądu Technicznego” z lat 1914–1918*, dr hab. Grzegorz Michalski, prof. UŁ przybliżył problematykę rozwoju kształcenia technicznego w II RP. Opierając się na analizie artykułów zawartych w „Przeglądzie Technicznym”, autor zwrócił uwagę na fakt, iż brak powszechności kształcenia technicznego był jednym z powodów niskiego poziomu kultury technicznej, a tym samym ograniczał perspektywy rozwoju cywilizacyjnego kraju. „Przegląd Techniczny” pełnił rolę czasopisma propagującego kształcenie techniczne i zawodowe w polskim społeczeństwie.

Ostatni referat w III sesji plenarnej wygłosiła dr hab. Elżbieta Magiera, prof. USz, która zaprezentowała problematykę organizacji pracy wychowawczej w świetle sprawozdań dyrekcji gimnazjów ogólnokształcących w II RP. W okresie międzywojennym gimnazja ogólnokształcące były uznawane przede wszystkim za miejsce uspołeczniania uczniów oraz wspierające rozwój ich aktywności intelektualnej. Referentka podkreśliła ważność sprawozdań dyrekcji szkół, jako istotnego źródła dla pogłębionych analiz nad zagadnieniami rozwoju oświaty w Polsce.

W drugim dniu obrady konferencji rozpoczęły się od sesji plenarnej, której przewodniczyli prof. dr hab. Eleonora Sapia-Drewniak oraz prof. dr hab. Andrzej Meissner. Pierwszy referat zatytułowany *Kształcenie nauczycieli w Szkole Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego 1781–1794*, wygłosiła dr hab. Janina Kamińska, prof. UW. Autorka zwróciła uwagę na fakt, iż to w czasach KEN zapoczątkowano proces kształcenia świeckich nauczycieli. Przy Szkołach Głównych w Krakowie i Wilnie miały bowiem zostać utworzone seminaria dla kandydatów na nauczycieli. Szczególnie interesujące było przedstawienie losów pierwszych absolwentów tego typu seminariów.

Drugi referat plenarny zatytułowany *Świat galicyjskiego szkolnictwa z przełomu XIX i XX wieku w opisach literackich i pamiętnikarskich*, wygłosił dr hab. Andrzej Drózd. Jak wynika z analiz w galicyjskiej szkole dominowała pedagogika herbartowska, mimo to, że w owym czasie na Zachodzie ogromną popularność zyskał już nurt Nowego Wychowania. Co znamienne, nauczyciele galicyjscy nie uczestniczyli w dyskusjach nad kształtem systemu edukacji po odzyskaniu niepodległości. Zarówno autorzy, jak i uczniowie galicyjskich szkół wskazywali na znużenie nauką, wszechobecne kary cielesne oraz nieefektywność procesu nauczania. Satyra była jedną z dopuszczalnych form, mających na celu wzbudzenie dyskusji nad koniecznością wprowadzenia reform oświatowych.

Kolejny referat zaprezentował dr hab. Witold Chmielewski, prof. AIK, który przedstawił problem *Szkolnictwa 2. Korpusu w okresie drugiej wojny światowej*. W czasie II wojny światowej przy armii gen. Władysława Andersa tworzone referaty do spraw młodzieży, które z kolei odpowiedzialne były za organizację kursów i szkół dla młodzieży wojskowej, jak i tej w wieku przedpoborowym. Ponadto podjęto również decyzje o tworzeniu szkół dla dziewcząt i szkół koedukacyjnych na terenie Związku Radzieckiego. Po ewakuacji armii gen. Andersa działania te były kontynuowane w Teheranie i w Jeruzolimie, z myślą o przeniesieniu tych placówek do wolnej Polski.

Ostatnie wystąpienie w sesji plenarnej dr Ewy Żmijewskiej dotyczyło zagadnienia *Międzykulturowej „dobrej zmiany” – przygotowania nauczycieli do pracy w środowisku wielokulturowym*. Autorka poruszyła w nim problem odmiennego definiowania celów edukacyjnych przez poszczególne rządy. Odwołała się również do zapisów polskiego ustawodawstwa oświatowego w kwestii międzykulturowości i dialogu międzykulturowego.

Po zakończeniu obrad plenarnych uczestnicy konferencji obradowali w czterech sekcjach tematycznych. W pierwszej sekcji obradom przewodniczyli: dr hab. Krzysztof Ratajczak oraz dr hab. Agnieszka Wałęga, prof. UMK. W sekcji tej wygłoszono następujące referaty: dr hab. Krzysztof Ratajczak, *Kim byli dyrektorowie w szkołach wydziału wielkopolskiego Komisji Edukacji Narodowej?*, dr Anna Królikowska, *Nauczyciel w reformującej się szkole jezuickiej XVIII wieku*, dr Monika Nawrot-Borowska, *Bony Polki w nauczaniu domowym i ogródkach dziecięcych na ziemiach polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, dr hab. Agnieszka Wałęga, prof. UMK, *Pragmatyka nauczycielska i kształcenie nauczycieli w świetle rozważań współpracowników lwowskiej „Szkoły” 1868–1919*, dr Mirosław Łapot, *Działalność Państwowego Seminarium Ochroniarskiego*

im. Stanisława Jachowicza we Lwowie (1921–1939) oraz dr Agnieszka Domagała-Kręciach, *(Nie)przygotowani. O kulturze błędu w szkole*.

W II sekcji obradom przewodniczyli: dr hab. Janina Kamińska, prof. UW i dr hab. Piotr Goldyn, prof. UAM. Uczestnicy konferencji mieli okazję wysłuchać czterech referatów: dr Michała Nowickiego, *XVIII-wieczne reformy Akademii Lubrańskiego*, dr Beaty Topij-Stempińskiej, *Szkoły jezuickie w Galicji wobec austriackich reform oświatowych*, dr hab. Joanny Sosnowskiej, prof. UŁ, *Szkolnictwo powszechne w Łodzi w pierwszej dekadzie niepodległości (1919–1929)* oraz nadkom. Grzegorza Gubały, *Szkolnictwo policyjne u progu II Rzeczypospolitej*.

W trakcie obrad sekcji III, której przewodniczyli dr hab. Joanna Falkowska oraz dr hab. Adam Fijałkowski, prof. UW wygłoszono pięć referatów: dr hab. Adam Fijałkowski, prof. UW, *Seminarium nauczycielskie Józefa Jeziorowskiego w Poznaniu jako przykład recepcji myśli Pestalozziego na ziemiach polskich*, dr hab. Jan Krukowski, prof. MWSE, *Z dziejów edukacji służących. Schyłkowe lata Szkoły dla Sług Płci Żeńskiej w Krakowie*”, dr hab. Joanna Falkowska, *Wizja szkoły i nauczyciela w propozycjach reform oświatowych Izabeli Moszczeńskiej (1864–1941)*, dr Dorota Grabowska-Pieńkosz, *W obronie pragmatyki zawodowej nauczycieli w II Rzeczypospolitej. Projekt reform Jana Korneckiego (1884–1967)* oraz dr Anna Włoch i dr Justyna Wojniak, *Przemiany szkoły polskiej w XIX i pierwszej połowie XX wieku w świetle czasopiśmiennictwa anglojęzycznego*.

Podsumowanie i zakończenie konferencji miało miejsce w auli Wydziału Pedagogicznego. Prowadzący w poszczególnych sekcjach przedstawili sprawozdania z przebiegu obrad. Dziękując za czynny udział w konferencji, Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego dr hab. Katarzyna Dormus, prof. UP zakończyła konferencję, jednocześnie zapraszając uczestników konferencji do udziału w planowanej publikacji.